Test Booklet No.
परीक्षण पुस्तिका सं.

Subject : GEOGRAPHY
Code : 313 EMR
Medium : English and Marathi

Test Booklet Code
परीक्षण पुस्तिका कोड

D

(Do not open this Test Booklet until you are asked to do so)
(तुम्हाला असे करण्यास सांगितले जात नाही तोपर्यंत ही चाचणी पुस्तिका उघडू नका)

*Time Allowed : **45** minutes* *अनुमत वेळ : **45** मिनिटे*	*Maximum Marks : **200*** *कमाल गुण : **200***	*Total Questions : **50*** *एकूण प्रश्न : **50***	*Number of questions to be answered : **40*** *उत्तर द्यायच्या प्रश्नांची संख्या : **40***

Kindly read the Instructions given on this Page and Back Page carefully before attempting this Question Paper.
या प्रश्नपत्रिकेचा प्रयत्न करण्यापूर्वी कृपया या पृष्ठावर आणि मागील पृष्ठावर दिलेल्या सूचना काळजीपूर्वक वाचा.

Important Instructions for the Candidates :

1. This Test Booklet contains **50** questions printed in English and Marathi. Out of these, the candidate is required to answer any **40** questions. If a candidate answers more than 40 questions, the first 40 answered questions will be considered for evaluation.
2. When you are given the OMR Answer Sheet, fill in your particulars on it carefully with **blue/black** ball point pen only.
3. Use only Blue/Black Ball Point Pen for marking responses.
4. The CODE for this Test Booklet is **D**. Make sure that the CODE printed on the OMR Answer Sheet is the same as that on this Test Booklet. Also ensure that your Test Booklet No. and OMR Answer Sheet No. are exactly the same. In case of discrepancy, the candidate should immediately report the matter to the Invigilator for replacement of both the Test Booklet and the OMR Answer Sheet. No claim in this regard will be entertained after five minutes from the start of the examination.
5. Before attempting the question paper kindly check that this Test Booklet has total **28** pages and OMR Answer Sheet consists of one sheet. At the start of the examination within first five minutes, candidates are advised to ensure that all pages of Test Booklet and OMR Answer Sheet are properly printed and they are not damaged in any manner.
6. Each question has four answer options. Out of these four options choose the **MOST APPROPRIATE OPTION** and darken/blacken the corresponding circle on the OMR Answer Sheet with a Blue/Black Ball Point Pen.
7. Five (5) marks will be given for each correct answer. One (1) mark will be deducted for each incorrect answer. If more than one circle is found darkened/blackened for a question, then it will be considered as an incorrect answer. Unanswered questions will be given no mark.

P.T.O.

उमेदवारांसाठी महत्त्वाच्या सूचना :

1. चाचणी पुस्तिकेत इंग्रजी आणि मराठीमध्ये छापलेले **50** प्रश्न आहेत**.** यापैकी, उमेदवाराला कोणत्याही **40** प्रश्नांची उत्तरे देणे आवश्यक आहे. उमेदवाराने 40 पेक्षा जास्त प्रश्नांची उत्तरे दिल्यास, पहिल्या 40 प्रश्नांची उत्तरे मूल्यमापनासाठी विचारात घेतली जातील.
2. फक्त OMR उत्तरपत्रिकेत **निळ्या/काळ्या** बॉल पॉइंट पेनने तुमचे तपशील काळजीपूर्वक भरा .
3. प्रतिसाद चिन्हांकित करण्यासाठी फक्त निळा/काळा बॉल पॉइंट पेन वापरा.
4. या चाचणी पुस्तिकेचा **कोड D** आहे . OMR उत्तरपत्रिकेवर मुद्रित केलेला CODE या चाचणी पुस्तिकेवरील **कोड** सारखाच असल्याची खात्री करा. तसेच तुमची चाचणी पुस्तिका क्रमांक आणि OMR उत्तरपत्रिका सारखीच असल्याची खात्री करा. विसंगती आढळल्यास, उमेदवाराने चाचणी पुस्तिका आणि OMR उत्तरपत्रिका या दोन्ही बदलण्यासाठी तत्काळ पर्यवेक्षकाकडे प्रकरणाचा अहवाल द्यावा. परीक्षा सुरू झाल्यापासून पाच मिनिटांनंतर यासंदर्भातील कोणताही दावा मान्य केला जाणार नाही.
5. प्रश्नपत्रिकेचा प्रयत्न करण्यापूर्वी कृपया तपासा की या चाचणी पुस्तिकेत एकूण **28** पृष्ठे आहेत आणि OMR उत्तरपत्रिकेत एक पत्रक आहे. परीक्षेच्या सुरूवातीस पहिल्या पाच मिनिटांत, उमेदवारांना चाचणी पुस्तिकेची आणि OMR उत्तरपत्रिकेची सर्व पाने योग्यरित्या छापली गेली आहेत आणि त्यांची कोणत्याही प्रकारे हानी होणार नाही याची खात्री करण्याचा सल्ला दिला जातो.
6. प्रत्येक प्रश्नाला चार पर्याय आहेत. या चार पर्यायांपैकी **सर्वात योग्य पर्याय** निवडा आणि OMR उत्तरपत्रिकेवरील संबंधित वर्तुळ निळ्या/काळ्या बॉल पॉइंट पेनने गडद/काळे करा.
7. प्रत्येक बरोबर उत्तरासाठी पाच (5) गुण दिले जातील. प्रत्येक चुकीच्या उत्तरासाठी एक (1) गुण वजा केला जाईल. एका प्रश्नासाठी एकापेक्षा जास्त वर्तुळ गडद/काळे केलेले आढळल्यास ते चुकीचे उत्तर मानले जाईल. अनुत्तरीत प्रश्नांना मार्क दिले जाणार नाहीत.

कृ.पृ.प.

Name of the Candidate (in Capital Letters) : _____
उमेदवाराचे नाव (कॅपिटल लेटर्समध्ये) :

Application Number (in figures) : _____
अर्ज क्रमांक (आकृतींमध्ये) :

Roll Number (in figures) : _____
रोल नंबर (आकृतींमध्ये) :

Centre of Examination (in Capital Letters) : _____
परीक्षा केंद्र (कॅपिटल लेटर्समध्ये) :

Candidate's Signature : _____ Invigilator's Signature : _____
उमेदवाराची स्वाक्षरी : निरीक्षकांची स्वाक्षरी :

Facsimile signature stamp of Centre Superintendent : _____
केंद्र अधीक्षकांच्या प्रतिकृती स्वाक्षरीचा शिक्का :

1. Who, of the following, defined Human Geography as "Conception resulting from a more synthetic knowledge of the physical laws governing our earth and of the relations between the living beings which inhabit it" ?

(1) Ratzel (2) Blache

(3) Taylor (4) Semple

2. ''Geography is the study of human beings and environment where nature is supreme that dictates the lifestyle of human beings.'' Identify the geographical approach referred to in this statement from the following.

(1) Possibilism (2) Environmental Determinism

(3) Behaviouralism (4) Humanism

3. Which of the following geographers described the 'state/country' as a 'living organism' ?

(1) French (2) German

(3) Australian (4) Indian

4. Which of the following country's population ***does not*** have triangular shaped age-sex pyramid ?

(1) Australia (2) Bangladesh

(3) Nigeria (4) Mexico

5. Which of the following approaches was initially proposed by the International Labour Organization ?

(1) Basic needs approach (2) Income approach

(3) Capability approach (4) Welfare approach

6. Which of the following is ***not*** one of the pillars of Human Development ?

(1) Equity (2) Affordability

(3) Sustainability (4) Empowerment

7. In which country is milk transported from farms to factories through pipelines ?

(1) India (2) New Zealand

(3) Canada (4) Mexico

8. What is the pattern of settlement that develops around a lake ?

(1) Rectangular pattern (2) Linear pattern

(3) T-shaped pattern (4) Circular pattern

SPACE FOR ROUGH WORK

1. खालील पैकी कोणी मानवी भूगोलची व्याख्या केली आहे की "आपल्या पृथ्वीवर नियंत्रण ठेवणाऱ्या भौतिक नियमांच्या अधिक कृत्रिम ज्ञानामुळे आणि त्यात राहणाऱ्या प्राण्यांमधील संबंधांमुळे निर्माण झालेली संकल्पना होय" ?

(1) रॅट्झेल (2) ब्लॅच

(3) टेलर (4) सेम्पल

2. ''भूगोल हा मानव आणि पर्यावरणाचा अभ्यास करतो जिथे निसर्ग हा सर्वोच्च आहे, जो मानवांची जीवन शैली ठरवतो''. या विधानात नमूद केलेला भौगोलिक दृष्टीकोन खालील व्याव्यातून ओळखा.

(1) संभाव्यता (2) पर्यावरण निर्धारवाद

(3) वर्तणूकवाद (4) मानवतावाद

3. खालील पैकी कोणत्या भूगोल शास्त्रज्ञाने 'राज्य/देश' 'जिवंत जीव' आहे म्हणून वर्णन केले आहे ?

(1) फ्रेंच (2) जर्मन

(3) ऑस्ट्रेलियन (4) भारतीय

4. खालील पैकी कोणत्या देशाच्या लोक संख्येला त्रिकोणी आकाराचे वय-लिंग पिरॅमिड नाही आहे ?

(1) ऑस्ट्रेलिया (2) बांगलादेश

(3) नायजेरिया (4) मेक्सिको

5. खालील पैकी कोणता दृष्टीकोन आंतरराष्ट्रीय कामगार संघटनेने सुरवातीळा प्रस्तावित केला होता ?

(1) मूलभूत गरजांचा दृष्टीकोन (2) उत्पन्नाचा दृष्टीकोन

(3) क्षमता दृष्टीकोन (4) कल्याणकारी दृष्टीकोन

6. खालील पैकी कोणता मानव विकासाच्या स्तंभां पैकी एक ***नाही*** आहे ?

(1) समता (2) परवडणारी

(3) शाश्वतता (4) सक्षमीकरण

7. कोणत्या देशात दुधाची वाहतूक शेतातून कारखान्यां मध्ये पाईप लाईन द्वारे केली जाते ?

(1) भारत (2) न्यूझीलंड

(3) कॅनडा (4) मेक्सिको

8. तलावा भोवती विकसित होणाऱ्या वसाहतीचा नमुना काय आहे ?

(1) आयताकृती नमुना (2) रेषीय नमुना

(3) टी-आकाराचा नमुना (4) वर्तुळकार नमुना

SPACE FOR ROUGH WORK

9. Which of the following is ***not*** a push factor for the migration of the rural population in India ?

(1) High population pressure on the land

(2) Availability of regular work

(3) Lack of basic infrastructural facilities like health care, education, etc

(4) Local conflicts

10. When and by whom was the first Human Development Report published ?

(1) WHO in 1992 (2) UNDP in 1992

(3) WHO in 1991 (4) UNDP in 1990

11. Among the following, which was the least populated state in 2011 ?

(1) Haryana (2) Tripura

(3) Jharkhand (4) Sikkim

12. Which of the following States registered the highest population growth rate during 2001 – 2011 ?

(1) Karnataka (2) Tamil Nadu

(3) Rajasthan (4) Maharashtra

13. Dhani is an example of _____ type of rural settlements.

Fill in the blank with the correct option.

(1) Hamleted (2) Dispersed

(3) Semi-clustered (4) Clustered

14. Which of the following towns developed as a satellite town ?

(1) Rohtak (2) Sindri (3) Dispur (4) Mhow

15. _____ is an example of ancient towns in India.

Fill in the blank with the correct option.

(1) Madurai (2) Hyderabad (3) Kolkata (4) Delhi

16. 'Boro', 'Aman' and 'Aus' are _____ .

Fill in the blank with the correct option.

(1) tribes which are found in the north-eastern part of India

(2) types of folk dance

(3) names of rice crops

(4) types of cotton crop

SPACE FOR ROUGH WORK

9. खालील पैकी कोणता घटक भारतातील ग्रामीण लोक संख्येच्या स्थलांतराला चालना देत ***नाही*** ?

(1) जमिनीवरील लोकसंख्येचा उच्च दबाव

(2) नियमित कामाची उपलब्धता

(3) आरोग्य सेवा व शिक्षण, इत्यादी मूलभूत सुविधांचा अभाव

(4) स्थानिक संघर्ष

10. पहिला मानव विकास अहवाल केव्हा आणि कोणाद्वारे प्रकाशित करण्यात आला ?

(1) 1992 मध्ये डब्ल्यू. एच. ओ. (2) 1992 मध्ये यू. एन. डी. पी.

(3) 1991 मध्ये डब्ल्यू. एच. ओ. (4) 1990 मध्ये यू. एन. डी. पी.

11. खालील पैकी सर्वात कमी लोकसंख्या असलेले 2011 मध्ये कोणते राज्य होते ?

(1) हरियाणा (2) त्रिपुरा (3) झारखंड (4) सिक्कीम

12. खालील पैकी कोणत्या राज्याने 2001 – 2011 दरम्यान सर्वाधिक लोकसंख्या वाढीचा दर नोंदवला ?

(1) कर्नाटक (2) तामिळनाडू (3) राजस्थान (4) महाराष्ट्र

13. धानी हे _____ प्रकारच्या ग्रामीण वसाहतींचे उदाहरण आहे.

रिक्त जागी योग्य पर्याय भरा.

(1) छोटी वसाहत (2) विखुरलेली वसाहत (3) अर्ध-समूहित वसाहत (4) समूहबद्ध वसाहत

14. खालील पैकी कोणते शहर उपग्रह शहर म्हणून विकसित झाले ?

(1) रोहतक (2) सिंदरी (3) दिसपूर (4) महू

15. _____ हे भारतातील प्राचीन शहरांचे उदाहरण आहे.

रिक्त जागी योग्य पर्याय भरा.

(1) मदुराई (2) हैदराबाद (3) कोलकाता (4) दिल्ली

16. 'बोरो', 'अमन' आणि 'ऑस' _____ आहेत.

रिक्त जागी योग्य पर्याय भरा.

(1) भारताच्या ईशान्य भागात आदिवासी जमाती आढळतात

(2) लोकनृत्यांचे प्रकार

(3) तांदळाच्या पिकांची नावे

(4) कापसाच्या पिकाचे प्रकार

SPACE FOR ROUGH WORK

17. Pykara Hydroelectric Plant was built in _____.

Fill in the blank with the correct option.

(1) 1929 (2) 1931

(3) 1932 (4) 1942

18. The total utilisable water resources in India is about _____ cubic km.

Fill in the blank with the correct option.

(1) 4,000 (2) 1,969

(3) 1,869 (4) 1,122

19. The first radio programme was broadcast in India in _____.

Fill in the blank with the correct option.

(1) 1910 (2) 1913

(3) 1923 (4) 1932

20. Which of the following is a land-locked harbour ?

(1) Paradwip port

(2) Tuticorin port

(3) Haldia port

(4) Visakhapatnam port

21. Which of the following ports is confronted with the problem of silt accumulation ?

(1) Mumbai port (2) New Mangalore port

(3) Kolkata port (4) Paradwip port

22. Where is the headquarter of the 'Organisation of the Petroleum Exporting Countries' (OPEC) ?

(1) Montevideo (2) Vienna

(3) Minsk (4) Aden

23. The General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) was transformed into the World Trade Organization in _____.

Fill in the blank with the correct option.

(1) 1995 (2) 1991

(3) 2005 (4) 1976

SPACE FOR ROUGH WORK

17. पायकारा जलविद्युत प्रकल्प _____ मध्ये बांधला गेला.
रिक्त जागी योग्य पर्याय भरा.

(1) 1929 (2) 1931
(3) 1932 (4) 1942

18. भारतातील एकूण वापरण्या योग्य जलसंपदा सुमारे _____ क्यूबिक कि.मी. आहे.
रिक्त जागी योग्य पर्याय भरा.

(1) 4,000 (2) 1,969
(3) 1,869 (4) 1,122

19. भारतात पहिला रेडिओ कार्यक्रम _____ मध्ये प्रसारित करण्यात आला.
रिक्त जागी योग्य पर्याय भरा.

(1) 1910 (2) 1913
(3) 1923 (4) 1932

20. खालील पैकी कोणते बंदर जमिनीने वेढलेले आहे ?

(1) पारादीप बंदर (2) तुतीकोरिन बंदर
(3) हल्दिया बंदर (4) विशाखापट्टणम बंदर

21. खालील पैकी कोणता बंदर गाळ साठण्याच्या समस्येचा सामना करतो ?

(1) मुंबई बंदर (2) नवीन मंगलोर बंदर
(3) कोलकाता बंदर (4) पारादीप बंदर

22. 'पेट्रोलियम निर्यातदार देशांची संघटना' (ओ.पी.ई.सी.) चे मुख्यालय कुठे आहे ?

(1) मोंटेव्हिडिओ (2) व्हिएन्ना
(3) मिन्स्क (4) एडन

23. दर आणि व्यापारा वरील सामान्य करार (जी. ए. टी. टी.) चे _____ मध्ये जागतिक व्यापार संघटनेत रूपांतर झाले.
रिक्त जागी योग्य पर्याय भरा.

(1) 1995
(2) 1991
(3) 2005
(4) 1976

SPACE FOR ROUGH WORK

24. Canberra was planned by _____.

Fill in the blank with the correct option.

(1) Patrick Geddes
(2) Walter Burley Griffin
(3) Jean Gottmann
(4) George Zipf

25. Match **List-I** with **List-II** :

List-I (Approaches in Human Geography)	**List-II (Broad features)**
(A) Areal Differentiation	(I) Identifying the uniqueness of any region and understanding how and why it is different
(B) Spatial Organisation	(II) Application of quantitative techniques in Geography
(C) Behavioural School	(III) Discontent with quantitative revolution and its dehumanized manner of doing Geography
(D) Post-modernism	(IV) Focus on local context

Choose the correct answer from the options given below :

(1) (A) – (I), (B) – (II), (C) – (III), (D) – (IV)
(2) (A) – (I), (B) – (III), (C) – (II), (D) – (IV)
(3) (A) – (I), (B) – (II), (C) – (IV), (D) – (III)
(4) (A) – (III), (B) – (IV), (C) – (I), (D) – (II)

26. Identify from the following, the correct statements with reference to the characteristics of intensive subsistence agriculture dominated by wet paddy cultivation.

(A) Land holdings are very small due to the high density of population.
(B) Farmers work with the help of family labour leading to intensive use of land.
(C) Farm yard manure is used to maintain the fertility of the soil.
(D) The yield per unit area is low, but productivity per labour is high.

Choose the correct answer from the options given below :

(1) (A), (B) and (D) only
(2) (A), (C) and (D) only
(3) (A), (B) and (C) only
(4) (B), (C) and (D) only

SPACE FOR ROUGH WORK

24. कॅनबेराचे नियोजन _____ ने केले.

रिक्त जागी योग्य पर्याय भरा.

(1) पेट्रिक गेडेस

(2) वॉल्टर बर्ली ग्रिफिन

(3) जीन गॉटमन

(4) जॉर्ज झिप्फ

25. पहिल्या यादी सोबत दुसऱ्या यादीच्या योग जोळया जुळवा :

यादी-I (मानवी भूगोलातील दृष्टीकोन)	**यादी-II (व्यापक वैशिष्ट्ये)**
(A) क्षेत्रीय विभेदन	(I) कोणत्याही प्रदेशाचे वेगळेपण ओळखणे आणि तो कसा आणि का वेगळा आहे हे समजून घेणे
(B) स्थानिक संघटना	(II) भूगोलातील परिमाणात्मक तंत्राचा वापर
(C) वर्तणुकीची शाळा	(III) परिमाणात्मक क्रांती आणि भूगोल करण्याच्या त्याच्या अमानवी पद्धती बद्दल असंतोष
(D) उत्तर-आधुनिकतावाद	(IV) स्थानिक संदर्भावर लक्ष केंद्रित करणे

खाली दिलेल्या पर्यायां मधून योग्य उत्तर निवडा :

(1) (A) – (I), (B) – (II), (C) – (III), (D) – (IV)

(2) (A) – (I), (B) – (III), (C) – (II), (D) – (IV)

(3) (A) – (I), (B) – (II), (C) – (IV), (D) – (III)

(4) (A) – (III), (B) – (IV), (C) – (I), (D) – (II)

26. ओल्या भाताच्या लागवडीचे वर्चस्व असलेल्या सखोल निर्वाह शेतीच्या वैशिष्ट्यांच्या संदर्भात खालील पैकी योग्य विधाने ओळखा.

(A) लोकसंख्येच्या उच्च घनतेमुळे जमिनीची मालकी खूप कमी आहे.

(B) शेतकरी कौटुंबिक श्रमाच्या मदतीने काम करतात ज्यामुळे जमिनीचा सखोल वापर होतो.

(C) जमिनीची सुपीकता राखण्यासाठी शेताच्या आवारातील खताचा वापर केला जातो.

(D) प्रति एकक क्षेत्राचे उत्पादन कमी आहे परंतु प्रति कामगार उत्पादकता जास्त आहे.

खाली दिलेल्या पर्यायां मधून योग्य उत्तर निवडा :

(1) (A), (B) आणि (D) फक्त

(2) (A), (C) आणि (D) फक्त

(3) (A), (B) आणि (C) फक्त

(4) (B), (C) आणि (D) फक्त

27. Arrange the following agricultural regions from equator to pole :

(A) Commercial grain farming in the Prairies

(B) Reindeer rearing by the Eskimos

(C) Tea plantations of north-east India

(D) Primitive subsistence farming in Indonesia

Choose the correct answer from the options given below :

(1) (C), (D), (A), (B)
(2) (D), (C), (A), (B)
(3) (D), (C), (B), (A)
(4) (C), (D), (B), (A)

28. Arrange the following as per the stages of demographic transition model :

(A) Population growth is slow due to high birth and high death rate.

(B) Fertility remains high, but mortality declines at a faster pace.

(C) Fertility declines at a faster pace, but mortality declines gradually.

(D) Population growth is slow due to low birth and low death rate.

Choose the correct answer from the options given below :

(1) (A), (B), (C), (D)
(2) (A), (C), (B), (D)
(3) (D), (B), (C), (A)
(4) (D), (C), (B), (A)

29. Match **List-I** with **List-II** :

	List-I (Station)		**List-II (Trans-Continental Railway)**
(A)	Chita	(I)	Australian Trans-Continental Railway
(B)	Winnipeg	(II)	Union Pacific Railway
(C)	Broken Hill	(III)	Trans-Siberian Railway
(D)	Chicago	(IV)	Trans-Canadian Railway

Choose the correct answer from the options given below :

(1) (A) – (I), (B) – (II), (C) – (III), (D) – (IV)

(2) (A) – (III), (B) – (IV), (C) – (I), (D) – (II)

(3) (A) – (II), (B) – (I), (C) – (IV), (D) – (III)

(4) (A) – (III), (B) – (II), (C) – (IV), (D) – (I)

SPACE FOR ROUGH WORK

27. विषुववृत्तापासून ध्रुवापर्यंत खालील कृषी क्षेत्रांची व्यवस्था करा :

(A) गवताळ प्रदेशात व्यावसायिक धान्य शेती

(B) एस्किमो लोकांद्वारे रेनडियरचे संगोपन

(C) ईशान्य भारतातील चहाची शेती

(D) इंडोनेशियातील आदिम निर्वाह शेती

खाली दिलेल्या पर्यायां मधून योग्य उत्तर निवडा :

(1) (C), (D), (A), (B) (2) (D), (C), (A), (B)

(3) (D), (C), (B), (A) (4) (C), (D), (B), (A)

28. जन सांख्यिकीय संक्रमण प्रतिकृतीच्या टप्प्यां नुसार खालील गोष्टींची व्यवस्था करा :

(A) उच्च जन्मदर आणि उच्च मृत्यूदरामुळे लोकसंख्या वाढ मंद आहे.

(B) प्रजनन क्षमता जास्त आहे परंतु मृत्यूदर वेगाने कमी होत आहे

(C) प्रजनन क्षमता जलद गतीने कमी होते परंतु मृत्यूदर हळूहळू कमी होते

(D) जन्म आणि मृत्यूचे प्रमाण कमी असल्यामुळे लोकसंख्येची वाढ मंद आहे.

खाली दिलेल्या पर्यायां मधून योग्य उत्तर निवडा :

(1) (A), (B), (C), (D) (2) (A), (C), (B), (D)

(3) (D), (B), (C), (A) (4) (D), (C), (B), (A)

29. पहिल्या यादी सोबत दुसऱ्या यादीच्या योग जोळया जुळवा :

यादी-I (स्थानक)	**यादी-II (ट्रान्स-कॉन्टिनेंटल रेल्वे)**
(A) चीता	(I) ऑस्ट्रेलियन ट्रान्स-कॉन्टिनेंटल रेल्वे
(B) विनीपेग	(II) युनियन आणि पॅसिफिक रेल्वे
(C) तुटलेली टेकडी	(III) ट्रान्स-सायबेरियन रेल्वे
(D) शिकागो	(IV) ट्रान्स-कॅनडियन रेल्वे

खाली दिलेल्या पर्यायां मधून योग्य उत्तर निवडा :

(1) (A) – (I), (B) – (II), (C) – (III), (D) – (IV)

(2) (A) – (III), (B) – (IV), (C) – (I), (D) – (II)

(3) (A) – (II), (B) – (I), (C) – (IV), (D) – (III)

(4) (A) – (III), (B) – (II), (C) – (IV), (D) – (I)

SPACE FOR ROUGH WORK

30. Arrange the following copper mines in North to South direction :

(A) Alwar

(B) Bhilwara

(C) Khetri

(D) Udaipur

Choose the correct answer from the options given below :

(1) (B), (D), (C), (A)
(2) (C), (B), (A), (D)
(3) (B), (C), (D), (A)
(4) (C), (A), (B), (D)

31. Arrange the agricultural development of India in chronological order from Independence to the present day :

(A) Green Revolution

(B) Agro-Climatic Planning

(C) Intensive Agricultural District Programme

(D) National Mission for Sustainable Agriculture

Choose the correct answer from the options given below :

(1) (C), (A), (B), (D)
(2) (B), (C), (D), (A)
(3) (B), (A), (D), (C)
(4) (D), (A), (C), (B)

32. Match **List-I** with **List-II** :

	List-I (Energy Type)		**List-II (Key Locations/Regions)**
(A)	Nuclear energy	(I)	Gujarat and Rajasthan
(B)	Wind energy	(II)	West Coast of India
(C)	Tidal energy	(III)	Tarapur
(D)	Geothermal energy	(IV)	Manikaran

Choose the correct answer from the options given below :

(1) (A) – (I), (B) – (III), (C) – (II), (D) – (IV)

(2) (A) – (III), (B) – (I), (C) – (II), (D) – (IV)

(3) (A) – (III), (B) – (IV), (C) – (I), (D) – (II)

(4) (A) – (II), (B) – (IV), (C) – (III), (D) – (I)

SPACE FOR ROUGH WORK

30. उत्तर ते दक्षिण दिशेने पुढील तांब्याच्या खाणींची व्यवस्था करा

(A) अलवर

(B) भीलवाडा

(C) खेत्री

(D) उदयपूर

खाली दिलेल्या पर्यायां मधून योग्य उत्तर निवडा :

(1) (B), (D), (C), (A)
(2) (C), (B), (A), (D)
(3) (B), (C), (D), (A)
(4) (C), (A), (B), (D)

31. स्वातंत्र्या पासून ते आजच्या दिवसापर्यंत काल क्रमानुसार भारताच्या कृषी विकासाची व्यवस्था करा :

(A) हरित क्रांती

(B) कृषी-हवामान नियोजन

(C) सखोल कृषी जिल्हा कार्यक्रम

(D) शाश्वत शेतीसाठीचे राष्ट्रीय अभियान

खाली दिलेल्या पर्यायां मधून योग्य उत्तर निवडा :

(1) (C), (A), (B), (D)
(2) (B), (C), (D), (A)
(3) (B), (A), (D), (C)
(4) (D), (A), (C), (B)

32. पहिल्या यादी सोबत दुसऱ्या यादीच्या योग जोळया जुळवा :

यादी-I (ऊर्जेचा प्रकार)	**यादी-II (प्रमुख ठिकाणे/प्रदेश)**
(A) अणु ऊर्जा	(I) गुजरात आणि राजस्थान
(B) पवन ऊर्जा	(II) भारताचा पश्चिम किनारा
(C) भरती ऊर्जा	(III) तारापूर
(D) भू-औष्णिक ऊर्जा	(IV) मणिकरण

खाली दिलेल्या पर्यायां मधून योग्य उत्तर निवडा.

(1) (A) – (I), (B) – (III), (C) – (II), (D) – (IV)

(2) (A) – (III), (B) – (I), (C) – (II), (D) – (IV)

(3) (A) – (III), (B) – (IV), (C) – (I), (D) – (II)

(4) (A) – (II), (B) – (IV), (C) – (III), (D) – (I)

SPACE FOR ROUGH WORK

33. Which of the following statements are correct with respect to land degradation ?

(A) All degraded lands are wasteland.

(B) All degraded lands may not be wasteland, but unchecked process of development may lead the conversion to wasteland.

(C) Land degradation is permanent or temporary decline in productive capacity of the land.

(D) Waterlogged, marshy areas and gullied lands are different types of degraded lands.

Choose the correct answer from the options given below :

(1) (A), (C) and (D) only
(2) (A), (B) and (D) only
(3) (A), (B) and (C) only
(4) (B), (C) and (D) only

34. Identify from the following the statement which is ***not*** correct about the Rhine waterways.

(1) It is navigable for 700 km.

(2) It flows through a rich coalfield and the whole basin has become a prosperous manufacturing area.

(3) Ocean-going vessels can reach upto Cologne.

(4) It connects the industrial areas of Switzerland, France and Russia.

35. Arrange the following states in the descending order of their population density as per Census of India, 2011 :

(A) West Bengal
(B) Uttar Pradesh
(C) Kerala
(D) Tamil Nadu

Choose the correct answer from the options given below :

(1) (D), (A), (C), (B)
(2) (A), (C), (B), (D)
(3) (B), (A), (D), (C)
(4) (C), (B), (D), (A)

36. Match **List-I** with **List-II** :

	List-I (Type of Town)		**List-II (Example)**
(A)	Industrial	(I)	Mhow
(B)	Commercial	(II)	Katni
(C)	Transport	(III)	Satna
(D)	Garrison	(IV)	Modinagar

Choose the correct answer from the options given below :

(1) (A) – (IV), (B) – (III), (C) – (II), (D) – (I)
(2) (A) – (I), (B) – (III), (C) – (II), (D) – (IV)
(3) (A) – (I), (B) – (II), (C) – (IV), (D) – (III)
(4) (A) – (III), (B) – (IV), (C) – (I), (D) – (II)

SPACE FOR ROUGH WORK

33. जमिनीच्या ऱ्हासाच्या संदर्भात खालील पैकी कोणती विधाने योग्य आहे ?

(A) सर्व खराब झालेल्या जमिनी ओसाड आहेत.

(B) सर्व खराब झालेल्या जमिनी ओसाड असू शकत नाहीत, परंतु विकासाच्या अनियंत्रित प्रक्रियेमुळे तिचे ओसाड जमिनीत रूपांतर होऊ शकते.

(C) जमिनीचा ऱ्हास म्हणजे जमिनीच्या उत्पादक क्षमतेत कायम स्वरूपी किंवा तात्पुरती घट होणे.

(D) पाण्याने भरलेले, दलदलीचे क्षेत्र आणि दलदलीची जमीन या विविध प्रकारच्या खराब झालेल्या जमिनी आहेत.

खाली दिलेल्या पर्यायां मधून योग्य उत्तर निवडा :

(1) (A), (C) आणि (D) फक्त
(2) (A), (B) आणि (D) फक्त
(3) (A), (B) आणि (C) फक्त
(4) (B), (C) आणि (D) फक्त

34. खालील पैकी कोणते विधान राईन जल मार्गांविषयी योग्य ***नाही*** आहे ?

(1) हे 700 कि. मी. पर्यंत नौकानयन योग्य आहे.

(2) ती एका समृद्ध कोळसा क्षेत्रातून वाहते आणि संपूर्ण खोरे एक समृद्ध उत्पादन क्षेत्र बनले आहे.

(3) समुद्राकडे जाणारी जहाजे कोलोन पर्यंत पोहोचू शकतात.

(4) हे स्वित्झर्लंड, फ्रान्स आणि रशियाच्या औद्योगिक क्षेत्रांना जोडते.

35. 2011 च्या भारतीय जनगणने नुसार खालील राज्यांची त्यांच्या लोकसंख्येच्या घनतेच्या उतरत्या क्रमाने मांडणी करा.

(A) पश्चिम बंगाल
(B) उत्तर प्रदेश
(C) केरळ
(D) तामिळनाडू

खाली दिलेल्या पर्यायां मधून योग्य उत्तर निवडा.

(1) (D), (A), (C), (B)
(2) (A), (C), (B), (D)
(3) (B), (A), (D), (C)
(4) (C), (B), (D), (A)

36. पहिल्या यादीसह दुसऱ्या यादीशी योग्य जोळया लावा :

यादी-I (शहराचा प्रकार)	**यादी-II (उदाहरण)**
(A) औद्योगिक	(I) महू
(B) व्यावसायिक	(II) कटनी
(C) वाहतूक	(III) सतना
(D) गॅरिसन	(IV) मोदीनगर

खाली दिलेल्या पर्यायां मधून योग्य उत्तर निवडा

(1) (A) – (IV), (B) – (III), (C) – (II), (D) – (I)
(2) (A) – (I), (B) – (III), (C) – (II), (D) – (IV)
(3) (A) – (I), (B) – (II), (C) – (IV), (D) – (III)
(4) (A) – (III), (B) – (IV), (C) – (I), (D) – (II)

SPACE FOR ROUGH WORK

37. Identify from the following, the correct statements with reference to the metropolis.

(A) It is often the chief centre or seat of some form of activity.

(B) It could be administrative, commercial or industrial centre.

(C) It generally serves a small hinterland.

(D) It is a very large city or agglomeration of population.

Choose the correct answer from the options given below :

(1) (A), (B) and (D) only
(2) (A), (C) and (D) only
(3) (A), (B) and (C) only
(4) (B), (C) and (D) only

38. Match **List-I** with **List-II** :

	List-I (Economic Activity)		**List-II (Example)**
(A)	Quaternary	(I)	Manufacturing
(B)	Secondary	(II)	Mining
(C)	Tertiary	(III)	Taxi services
(D)	Primary	(IV)	Research scientist

Choose the correct answer from the options given below :

(1) (A) – (I), (B) – (II), (C) – (III), (D) – (IV)

(2) (A) – (I), (B) – (III), (C) – (II), (D) – (IV)

(3) (A) – (IV), (B) – (I), (C) – (III), (D) – (II)

(4) (A) – (III), (B) – (IV), (C) – (I), (D) – (II)

39. Identify from the following, the correct statements with reference to oil refineries in India.

(A) Digboi is an example of market-based oil refinery.

(B) Tatipaka Oil Refinery is located in Andhra Pradesh.

(C) Numaligarh Oil Refinery is located in north-east India.

(D) Bina Oil Refinery is located in Madhya Pradesh.

Choose the correct answer from the options given below :

(1) (A), (B) and (D) only
(2) (A), (B) and (C) only
(3) (A), (C) and (D) only
(4) (B), (C) and (D) only

37. मेट्रोपोलिसच्या संदर्भात खालील पैकी योग्य विधान ओळखा.

(A) हे सहसा काही प्रकारच्या उपक्रमांचे मुख्य केंद्र आहे.

(B) प्रशासकीय, व्यावसायिक किंवा औद्योगिक केंद्र आहे.

(C) हे सामान्यतः छोट्या अंतर्भागाला सेवा देते.

(D) हे खूप मोठे शहर किंवा लोकसंख्येचा समूह आहे.

खाली दिलेल्या पर्यायां मधून योग्य उत्तर निवडा.

(1) (A), (B) आणि (D) फक्त
(2) (A), (C) आणि (D) फक्त
(3) (A), (B) आणि (C) फक्त
(4) (B), (C) आणि (D) फक्त

38. पहिल्या यादीसह दुसऱ्या यादीशी योग्य जोळया लावा :

यादी-I (आर्थिक उपक्रम)	**यादी-II (उदाहरण)**
(A) चतुर्थांश	(I) उत्पादन
(B) माध्यमिक	(II) खाणकाम
(C) तुर्तीयक	(III) टॅक्सी सेवा
(D) प्राथमिक	(IV) संशोधन शास्त्रज्ञ

खाली दिलेल्या पर्यायां मधून योग्य उत्तर निवडा :

(1) (A) – (I), (B) – (II), (C) – (III), (D) – (IV)

(2) (A) – (I), (B) – (III), (C) – (II), (D) – (IV)

(3) (A) – (IV), (B) – (I), (C) – (III), (D) – (II)

(4) (A) – (III), (B) – (IV), (C) – (I), (D) – (II)

39. भारतातील तेल शुद्धीकरण प्रकल्पांच्या संदर्भात खालील पैकी योग्य विधाने ओळखा

(A) दिगबोई हे बाजार आधारित तेल शुद्धीकरण प्रकल्पाचे उदाहरण आहे

(B) तातिपाका तेल शुद्धीकरण प्रकल्प आंध्र प्रदेशात आहे.

(C) नुमालीगड तेल शुद्धीकरण ईशान्य भारतात आहे.

(D) बीना तेल शुद्धीकरण प्रकल्प मध्य प्रदेशात आहे.

खाली दिलेल्या पर्यायां मधून योग्य उत्तर निवडा :

(1) (A), (B) आणि (D) फक्त

(2) (A), (B) आणि (C) फक्त

(3) (A), (C) आणि (D) फक्त

(4) (B), (C) आणि (D) फक्त

40. Identify from the following, the correct statements about transportation in India.

(A) Atal Tunnel passes through Pir Panjal Range.

(B) About 80% Indian Railway track is of metre gauge.

(C) The Inland Waterways Authority was set up in 1986.

(D) Konkan Railway connects Roha in Karnataka to Mangalore in Kerala.

Choose the correct answer from the options given below :

(1) (A), (B) and (C) only

(2) (A) and (C) only

(3) (A) and (B) only

(4) (B), (C) and (D) only

Read the given passage carefully and answer the five questions that follow.

Cottage industry is the smallest manufacturing unit. The artisans use local raw materials and simple tools to produce everyday goods in their homes with the help of their family members or part-time labour. Finished products may be for consumption in the same household or for sale in local (village) markets. Capital and transportation do not wield much influence as this type of manufacturing has low commercial significance and most of the tools are devised locally. Some common everyday products produced in this sector of manufacturing include foodstuff, fabrics, mats, containers, tools, furniture, shoes and figurines of wood from the forest, shoes, thongs and other articles from leather, pottery and bricks from clays and stones. Goldsmiths make jewellery of gold, silver and bronze. Some artefacts and crafts are made out of bamboo and wood obtained locally from the forests.

Small scale manufacturing is distinguished from household industries by its production techniques and place of manufacture (a workshop outside the home/cottage of the producer). This type of manufacturing uses local raw materials, simple power-driven machines and semi-skilled labour. It provides employment and raises local purchasing power. Therefore, countries like India, China, Indonesia and Brazil, etc. have developed labour-intensive small scale manufacturing in order to provide employment to their population.

Large scale manufacturing involves a large market, various raw materials, enormous energy, specialised workers, advanced technology, assembly-line mass production and large capital. This kind of manufacturing developed in the last 200 years, in the United Kingdom, Northeastern USA and Europe. Now it has diffused almost all over the world.

40. खालील पैकी भारतातील वाहतुकी विषयीची योग्य विधाने ओळखा.

(A) अटल बोगदा पीर पंजाल पर्वत रांगेतून जातो.

(B) सुमारे 80 टक्के भारतीय रेल्वे मार्ग मीटर गेजचा आहे.

(C) अंतर्देशीय जलमार्ग प्राधिकरणाची स्थापना 1986 मध्ये करण्यात आली.

(D) कोकण रेल्वे कर्नाटकातील रोहा ते केरळमधील मंगलोरला जोडते.

खाली दिलेल्या पर्यायां मधून योग्य उत्तर निवडा :

(1) (A), (B) आणि (C) फक्त

(2) (A) आणि (C) फक्त

(3) (A) आणि (B) फक्त

(4) (B), (C) आणि (D) फक्त

खाली दिलेला परिच्छेद काळजीपूर्वक वाचा आणि पुढील पाच प्रश्नांची उत्तरे द्या.

कुटीर उद्योग हा सर्वात लहान उत्पादन केंद्र आहे. कारागीर स्थानिक कच्चा माल आणि साध्या साधनांचा वापर करून त्यांच्या कुटुंबातील सदस्यांच्या किंवा अर्धवेळ मजुरांच्या मदतीने त्यांच्या घरात दैनंदिन वस्तू तयार करतात. तयार केलेली उत्पादने घरात वापरण्यासाठी किंवा स्थानिक (ग्रामीण) बाजारपेठां मध्ये विक्रीसाठी ठेवतात. भांडवल आणि वाहतुकीचा फारसा प्रभाव पडत नाही कारण या प्रकारच्या उत्पादनाचे व्यावसायिक महत्त्व कमी असते आणि बहुतेक साधने स्थानिक पातळीवर तयार केली जातात. उत्पादनाच्या क्षेत्रात उत्पादित होणाऱ्या काही सामान्य दैनंदिन उत्पादनां मध्ये अन्नपदार्थ, कापड, चटया, कंटेनर, साधने, फर्निचर, पादत्राणे आणि जंगलातील लाकडातील मूर्ती, पादत्राणे, दांडे आणि चामड्यातील इतर वस्तू, माती आणि दगडातील मातीची भांडी आणि विटा यांचा समावेश होतो. सुवर्णकार सोने, चांदी आणि कांस्य यांचे दागिने बनवतात. काही कलाकृती आणि हस्तकला बांबू आणि जंगलातून स्थानिक पातळीवर मिळवलेल्या लाकडापासून तयार केल्या जातात.

उत्पादन तंत्र आणि उत्पादनाचे ठिकाण (उत्पादकाच्या घर/झोपडीबाहेरची कार्यशाळा) यामुळे लघुउत्पादन हे घरगुती उद्योगांपेक्षा वेगळे आहे.या प्रकारच्या उत्पादनात स्थानिक कच्चा माल, साध्या ऊर्जेवर चालणारी यंत्रे आणि अर्धकुशल कामगारांचा वापर केला जातो. यामुळे रोजगार मिळतो आणि स्थानिक क्रयशक्ती वाढते. त्यामुळे भारत, चीन, इंडोनेशिया आणि ब्राझील इत्यादी देश याच्या लोकसंख्येला रोजगार देण्यासाठी कामगार-केंद्रित लघुउत्पादन विकसित केले आहे.

मोठ्या प्रमाणा वरील उत्पादनात मोठी बाजारपेठ, विविध कच्चा माल, प्रचंड ऊर्जा, विशेष कामगार, प्रगत तंत्रज्ञान, असेंब्ली-लाइन वस्तुमान उत्पादन आणि मोठ्या भांडवलाचा समावेश होतो.अशा प्रकारचे उत्पादन गेल्या 200 वर्षांत युनायटेड किंगडम, ईशान्य यू. एस. ए. आणि युरोप मध्ये विकसित झाले. आता ते जवळ जवळ संपूर्ण जगात पसरले आहे.

SPACE FOR ROUGH WORK

41. The small scale manufacturing and the cottage manufacturing are distinguished on the basis of _____ .

Fill in the blank with the correct option.

(1) raw materials

(2) quantity of production

(3) production techniques

(4) scale of profits

42. Which one of the following is ***not*** a feature of small scale manufacturing ?

(1) It engages semi-skilled labour force.

(2) It provides employment and raises local purchasing power.

(3) The artisans produce goods in their homes with the help of their family members or part-time labour.

(4) It is labour intensive manufacturing.

43. From the following, identify the feature of the cottage industry :

(1) Use of advanced technology

(2) Specialized workers

(3) Finished products may be for consumption in the same household

(4) Mass production

44. Large scale manufacturing is ***not*** _____.

Fill in the blank with the correct option.

(1) capital intensive

(2) energy intensive

(3) technology intensive

(4) labour intensive

45. Which of the following is ***not*** a product of cottage industry ?

(1) Mat

(2) Shoes

(3) Car

(4) Basket

SPACE FOR ROUGH WORK

41. लघुउत्पादन आणि कुटीर उत्पादन हे _____ च्या आधारावर वेगळे केले जाते.

रिक्त जागी योग्य पर्याय भरा

(1) कच्चा माल

(2) उत्पादनाचे प्रमाण

(3) उत्पादन तंत्र

(4) नफ्याचे प्रमाण

42. कोणते लघु उत्पादनाचे वैशिष्ट्य ***नाही*** आहे ?

(1) त्यात अर्धकुशल कामगारांना गुंतवले जाते.

(2) यामुळे रोजगार मिळतो आणि स्थानिक क्रयशक्ती वाढते.

(3) कारागीर त्यांच्या कुटुंबातील सदस्यांच्या किंवा अर्धवेळ श्रमाच्या मदतीने त्यांच्या घरात वस्तू तयार करतात.

(4) हे श्रमप्रधान उत्पादन आहे.

43. खालील वाक्यतून (गोष्टींमधून) कुटीर उद्योगाचे वैशिष्ट्य ओळखा.

(1) प्रगत तंत्रज्ञानाचा वापर

(2) विशेष कर्मचारी

(3) तयार केलेली उत्पादने एकाच घरात वापरासाठी असू शकतात

(4) मोठ्या प्रमाणात उत्पादन

44. मोठ्या प्रमाणात उत्पादन हे _____ ***नाही***.

रिक्त जागी योग्य पर्याय भरा

(1) भांडवल सघन

(2) ऊर्जा गहन

(3) सखोल तंत्रज्ञान

(4) मेहनतीची गरज

45. खालील पैकी कोणते कुटीर उद्योगाचे उत्पादन ***नाही*** ?

(1) मॅट

(2) बूट

(3) गाडी

(4) बास्केट

SPACE FOR ROUGH WORK

Read the given passage carefully and answer the five questions that follow.

Jhabua district is located in the westernmost agro-climatic zone in Madhya Pradesh. It is, in fact, one of the five most backward districts of the country. It is characterised by a high concentration of tribal population (mostly Bhils). The people suffer due to poverty which has been accentuated by the high rate of resource degradation, both forest and land. The Watershed Management Programmes funded by both the ministries of "Rural Development" and "Agriculture", Government of India, have been successfully implemented in Jhabua district which has gone a long way in preventing land degradation and improving soil quality. Watershed Management Programmes acknowledge the linkage between land, water and vegetation and attempt to improve livelihoods of people through natural resource management and community participation. In the past five years, the programmes funded by the Ministry of Rural Development alone (implemented by Rajiv Gandhi Mission for Watershed Management) have treated 20 percent of the total area under Jhabua district. The Petlawad block of Jhabua is located in the northernmost part of the district and represents an interesting and successful case of Government-NGO partnership and community participation in managing watershed programmes. The Bhils in Petlawad block, for example, (Sat Rundi hamlet of Karravat village) through their own efforts, have revitalized large parts of Common Property Resources (CPR). Each household planted and maintained one tree on the common property. They also have planted fodder grass on the pasture land and adopted social-fencing of these lands for at least two years. Even after that, they say, there would be no open grazing on these lands, but stall feeding of cattle, and they are thus confident that the pastures they have developed would sustain their cattle in future. An interesting aspect of this experience is that before the community embarked upon the process of management of the pasture, there was encroachment on this land by a villager from an adjoining village. The villagers called the Tehsildar to ascertain the rights on the common land. The ensuing conflict was tackled by the villagers by offering to make the defaulter encroaching on the CPR, a member of their user group and sharing the benefits of greening the common lands/pastures.

SPACE FOR ROUGH WORK

खाली दिलेला परिच्छेद काळजीपूर्वक वाचा आणि पुढील पाच प्रश्नांची उत्तरे द्या.

झाबुआ जिल्हा मध्य प्रदेशातील पश्चिमेकडील कृषी-हवामान क्षेत्रात आहे. खरे तर हा प्रदेश देशातील सर्वात मागासलेल्या पाच जिल्ह्यांपैकी एक आहे. हे आदिवासी लोकसंख्येचे (मुख्यतः भील) जास्त लोकसंख्या असलेले ठिकाण आहे. जंगल आणि जमीन या दोन्हीं संसाधनांच्या ऱ्हासाच्या मुळे लोकांना दारिद्र्यासी संघर्ष सहन करावा लागत आहे. भारत सरकारच्या 'ग्रामीण विकास' आणि 'कृषी' या दोन्ही मंत्रालयांनी अर्थसहाय्य केलेल्या पाणलोट व्यवस्थापन कार्यक्रमांची झाबुआ जिल्ह्यात यशस्वीरित्या अंमलबजावणी करण्यात आली आहे, ज्यामुळे जमिनीचा ऱ्हास रोखण्यात आणि मातीची गुणवत्ता सुधारण्यात बरीच मदत झाली आहे. पाणलोट व्यवस्थापन कार्यक्रम जमीन, पाणी आणि वनस्पती यांच्यातील संबंधांना मान्यता दीली जाते आणि नैसर्गिक संसाधन व्यवस्थापन आणि सामुदायिक सहभागाद्वारे लोकांची उपजीविका सुधारण्याचा प्रयत्न केला जातो. गेल्या पाच वर्षांत, एकट्या ग्रामीण विकास मंत्रालयाने (राजीव गांधी मिशन फॉर वॉटरशेड मॅनेजमेंटद्वारे अंमलात आणलेल्या) अर्थसहाय्यित केलेल्या कार्यक्रमांनी झाबुआ जिल्ह्यातील एकूण क्षेत्रापैकी 20 टक्के क्षेत्रावर प्रक्रिया केली आहे. झाबुआचा पेटलावड ब्लॉक जिल्ह्याच्या उत्तरेकडील भागात आहे आणि पाणलोट कार्यक्रमांच्या व्यवस्थापनात सरकार-एन. जी. ओ. भागीदारी आणि समुदायाच्या सहभागाचे एक मनोरंजक आणि यशस्वी उदाहरण दर्शवितो. उदाहरणार्थ, पेटलावड गटातील भिलांनी (कर्रावत गावातील सत रुंडी गाव) त्यांच्या स्वतःच्या प्रयत्नांद्वारे सामायिक मालमत्ता संसाधनांच्या (सी. पी. आर.) मोठ्या भागाचे पुनरुज्जीवन केले आहे.प्रत्येक घराने सामायिक मालमत्तेवर एक झाड लावले आणि त्याची देखभाल केली.त्यांनी कुरण जमिनीवर चारा गवताची लागवड देखील केली आणि किमान दोन वर्षे या जमिनींवर सामाजिक कुंपण घातले. त्यानंतरही, ते म्हणतात की, या जमिनींवर उघड्यावर चराई होणार नाही, परंतु गुरांना खाण्याचे काम थांबवले जाईल आणि अशा प्रकारे त्यांना विश्वास आहे की त्यांनी विकसित केलेली कुरणे भविष्यात त्यांच्या गुरांना टिकवून ठेवेल.या अनुभवाचा एक मनोरंजक पैलू म्हणजे समुदायाने कुरण व्यवस्थापनाची प्रक्रिया सुरू करण्यापूर्वी शेजारच्या गावातील एका गावकऱ्याने या जमिनीवर अतिक्रमण केले होते.सामान्य जमिनीवरील हक्क निश्चित करण्यासाठी गावकऱ्यांनी तहसीलदारांना बोलावले.गावकऱ्यांनी त्यांच्या वापरकर्ता गटाचा सदस्य असलेल्या सी. पी. आर. वर अतिक्रमण करण्याचा आणि सामान्य जमीन/कुरणे हिरवीगार करण्याचे फायदे वाटून घेण्याचा प्रस्ताव देऊन हा संघर्ष हाताळला

SPACE FOR ROUGH WORK

46. Petlawad block of Jhabua is located in which part of the district ?

(1) Southernmost

(2) Westernmost

(3) Northernmost

(4) Easternmost

47. Which tribal community has high concentration in the district of Jhabua ?

(1) Bhils

(2) Munda

(3) Santhal

(4) Meena

48. The Watershed Management Programmes, which have been successfully implemented in Jhabua were funded by _____.

Fill in the blank with the correct option.

(1) Ministry of Tourism

(2) Ministries of Rural Development and Agriculture

(3) Ministry of Road Transport and Highways

(4) Ministry of Tribal Affairs

49. Which among the following was ***not*** used by Bhils to revitalise Common Property Resources ?

(1) Plantation of fodder grass

(2) Plantation of trees

(3) Open grazing

(4) Social-fencing

50. Jhabua district is located in which agro-climatic zone of Madhya Pradesh ?

(1) Northernmost

(2) Southernmost

(3) Easternmost

(4) Westernmost

SPACE FOR ROUGH WORK

46. झाबुआचा पेटलवाड विभाग जिल्ह्याच्या कोणत्या भागात आहे ?

(1) दक्षिणेकडील

(2) पश्चिमेकडील

(3) उत्तरेकडील

(4) पूर्वेकडील

47. झाबुआ जिल्ह्यात कोणत्या आदिवासी समुदायाचे प्रमाण जास्त आहे ?

(1) भिल्स

(2) मुंडा

(3) संथाल

(4) मीना

48. झाबुआ मध्ये यशस्वीरित्या अंमलात आणलेल्या पाणलोट व्यवस्थापन कार्यक्रमांना _____ द्वारे निधी देण्यात आली होती.

रिक्त जागी योग्य पर्याय भरा.

(1) पर्यटन मंत्रालय

(2) ग्रामीण विकास आणि कृषी मंत्रालय

(3) रस्ते वाहतूक आणि महामार्ग मंत्रालय

(4) आदिवासी व्यवहार मंत्रालय

49. सामान्य मालमत्ता संसाधनांचे पुनरुज्जीवन करण्यासाठी भिलांनी खालील पैकी कोणाचा वापर केला ***नाही*** ?

(1) चारा गवताची लागवड

(2) झाडांची लागवड

(3) खुले चराई

(4) सामाजिक फेन्सींग

50. झाबुआ जिल्हा मध्य प्रदेशातील कोणत्या कृषी-हवामान क्षेत्रात येसे ?

(1) उत्तरेकडील

(2) दक्षिणेकडील

(3) पूर्वेकडील

(4) पश्चिमेकडील

SPACE FOR ROUGH WORK

SPACE FOR ROUGH WORK

SPACE FOR ROUGH WORK

Read carefully the following instructions :

8. No candidate will be allowed to leave the OMR Answer Sheet blank. If any OMR Answer Sheet is found blank, it shall be crossed by the Invigilator with his/her signature, mentioning “Cancelled” on it.

9. Do not tear or fold any page of the Test Booklet and OMR Answer Sheet.

10. Candidates are advised to ensure that they fill the correct particulars on the OMR Answer Sheet, i.e., Application No., Roll No., Test Booklet No., Name, Mother’s Name, Father’s Name and Signature.

11. In case of any discrepancy in any question between English and Hindi/Regional language version, the English version will be considered as the final version for evaluation.

12. Rough work is to be done in the space provided for this purpose in the Test Booklet only.

13. The answers will be evaluated through electronic scanning process. Incomplete or incorrect entries may render the OMR Answer Sheet invalid.

14. Candidates are advised not to fold or make any stray marks on the OMR Answer Sheet. Use of Eraser, Nail, Blade, White Fluid/Whitener, etc., to smudge, scratch or damage in any manner the OMR Answer Sheet during examination is strictly prohibited. Candidature and OMR Answer Sheet of candidates using Eraser, Nail, Blade or White Fluid/Whitener to smudge, scratch or damage in any manner shall be cancelled.

15. There will be one copy of OMR Answer Sheet i.e., the Original Copy. After the examination is over, the candidate shall hand over the OMR Answer Sheet to the Invigilator. The candidate can take away the Test Booklet after the examination is over. If the candidate does not hand over the OMR Answer Sheet to the Invigilator and goes away with the OMR Answer Sheet, his/her candidature shall be cancelled and criminal proceedings shall also be initiated against him/her.

16. Candidates are advised strictly not to carry handkerchief, any mobile phone, any type of watch, belt or wear ornaments like ring, chain, ear-ring, etc., electronic or communication device, pen, pencil, eraser, sharpener and correction fluid to the Examination Centre. If any candidate is found possessing any such item, he/she will not be allowed to enter the examination centre. Possession of a mobile phone or any other aiding material as mentioned above by the candidate in the examination room will be treated as a serious violation and it may lead to cancellation of the candidature and debarring him/her from future examinations.

17. If a candidate violates any instructions or shows any indiscipline or misbehaviour, appropriate action will be taken including cancellation of candidature and debarring from future examinations.

18. Use of electronic/manual calculator is **not** allowed.

खालील सूचना काळजीपूर्वक वाचा:

8. कोणत्याही उमेदवाराला OMR उत्तरपत्रिका रिक्त ठेवण्याची परवानगी दिली जाणार नाही . कोणतीही OMR उत्तरपत्रिका कोरी आढळल्यास, ती तपासकाने त्याच्या/तिच्या स्वाक्षरीने ओलांडली जाईल, त्यावर "रद्द" असा उल्लेख केला जाईल.

9. चाचणी पुस्तिका आणि OMR उत्तरपत्रिकेचे कोणतेही पान फाडू नका किंवा दुमडू नका.

10. उमेदवारांनी OMR उत्तरपत्रिकेवर योग्य तपशील भरल्याची खात्री करावी, म्हणजे अर्ज क्रमांक, रोल क्रमांक, चाचणी पुस्तिका क्रमांक, नाव, आईचे नाव, वडिलांचे नाव आणि स्वाक्षरी.

11. इंग्रजी आणि हिंदी/प्रादेशिक भाषेतील आवृत्तीमधील कोणत्याही प्रश्नामध्ये विसंगती आढळल्यास, इंग्रजी आवृत्ती मूल्यमापनासाठी अंतिम आवृत्ती मानली जाईल.

12. केवळ चाचणी पुस्तिकेत या उद्देशासाठी प्रदान केलेल्या जागेत खडबडीत काम करणे आवश्यक आहे.

13. इलेक्ट्रॉनिक स्कॅनिंग प्रक्रियेद्वारे उत्तरांचे मूल्यमापन केले जाईल. अपूर्ण किंवा चुकीच्या नोंदीमुळे OMR उत्तरपत्रिका अवैध ठरू शकते .

14. उमेदवारांना OMR उत्तरपत्रिकेवर दुमडणे किंवा कोणतेही चुकीचे गुण न बनवण्याचा सल्ला दिला जातो . खोडरबर, खिळे, ब्लेड, पांढरा द्रव/व्हाइटनर इत्यादींचा वापर, कोणत्याही प्रकारे ओएमआर उत्तरपत्रिका परीक्षेच्या वेळी डागणे, स्क्रॅच करणे किंवा खराब करणे यासाठी सक्त मनाई आहे. इरेजर, नेल, ब्लेड किंवा व्हाईट फ्लुइड/व्हाइटनरचा वापर करून कोणत्याही प्रकारे डाग, ओरखडे किंवा नुकसान झाल्यास उमेदवारांची उमेदवारी आणि OMR उत्तरपत्रिका रद्द केली जाईल.

15. OMR उत्तरपत्रिकेची एक प्रत असेल , म्हणजे मूळ प्रत. परीक्षा संपल्यानंतर, उमेदवाराने OMR उत्तरपत्रिका पर्यवेक्षकाकडे सोपवावी. परीक्षा संपल्यानंतर उमेदवार चाचणी पुस्तिका काढून घेऊ शकतो. उमेदवाराने OMR उत्तरपत्रिका पर्यवेक्षकाकडे न दिल्यास आणि OMR उत्तरपत्रिका घेऊन निघून गेल्यास, त्याची/तिची उमेदवारी रद्द केली जाईल आणि त्याच्याविरुद्ध फौजदारी कारवाई देखील सुरू केली जाईल.

16. उमेदवारांनी रुमाल, कोणताही मोबाईल फोन, कोणत्याही प्रकारची घड्याळ, बेल्ट किंवा अंगठी, चेन, कानातली अंगठी इत्यादी दागिने, इलेक्ट्रॉनिक किंवा संपर्क साधने, पेन, पेन्सिल, खोडरबर, शार्पनर आणि दुरुस्ती सोबत नेऊ नयेत अशी सक्त सूचना देण्यात आली आहे. परीक्षा केंद्रात द्रव. कोणत्याही उमेदवाराकडे अशी कोणतीही वस्तू आढळून आल्यास, त्याला परीक्षा केंद्रात प्रवेश दिला जाणार नाही. परीक्षा कक्षात उमेदवाराने वर नमूद केल्याप्रमाणे मोबाईल फोन किंवा इतर कोणतेही सहाय्यक साहित्य बाळगणे हे गंभीर उल्लंघन मानले जाईल आणि यामुळे उमेदवारी रद्द केली जाऊ शकते आणि भविष्यातील परीक्षांपासून त्याला/तिला काढून टाकले जाऊ शकते.

17. जर उमेदवाराने कोणत्याही सूचनांचे उल्लंघन केले किंवा कोणतीही अनुशासनहीनता किंवा गैरवर्तणूक दाखवली, तर उमेदवारी रद्द करणे आणि भविष्यातील परीक्षांपासून परावृत्त करणे यासह योग्य कारवाई केली जाईल.

18. इलेक्ट्रॉनिक/मॅन्युअल कॅल्क्युलेटर वापरण्यास परवानगी **नाही** .